

Найдиш Т.І.

ст. 4 курсу

факультету педагогіки, психології

та соціальної роботи,

науковий керівник- асистент *Величко Ольга Іванівна*

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, Україна

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Однією з особливостей сучасного етапу розвитку педагогічної науки, зокрема методики вивчення літератури, є підвищення ролі історико-педагогічних досліджень. Справжнє відродження української нації, розвиток українського шкільництва не можливі без повноцінної духовної присутності тих, хто зробив істотний внесок у вітчизняну й вселюдську культуру, в національну педагогіку. Яскравою сторінкою в історії української педагогіки є освітня діяльність та педагогічні погляди легендарної поетеси Лесі Українки. Уся її творча спадщина переконливо засвідчує причетність письменниці до розвитку вітчизняної педагогічної думки, хоча найменш дослідженими в житті й творчості Лесі Українки є саме її погляди на освіту та виховання.

Багатогранний талант Лесі Українки виявився у найрізноманітніших сферах літературної праці – вона була ліриком, драматургом, прозаїком, літературним критиком, публіцистом, перекладачем, фольклористом.

Провідним чинником формування педагогічних ідей Лесі Українки вважаємо родинне середовище Косачів-Драгоманових – української еліти, що увібрала для тогочасного суспільства гуманістичні погляди на виховання підростаючого покоління.

У родині Косачів, крім Лесі, було четверо молодших дітей, і старша сестра піклувалася про менших братів і сестер. У 12 років Леся з недитячою серйозністю береться перекладати (разом з братом Михайлом) "Вечера на хуторі близ Диканьки" М. Гоголя, які під назвою "Вечорниці М. Гоголя" вийшли з друку в 1885 р.

"Передчасно було б говорити про свідому освітню спрямованість ранньої діяльності Лесі Українки" – так зазначає Дарія Федорівна Шиманська, дослідниця педагогічної діяльності Лесі Українки. "Основним напрямками освітньої роботи великої поетеси були: навчальна, репетиторська і методична. Сама вона освіту отримала самотужки, під керівництвом матері Олени Пчілки і дядька Михайла Драгоманова. Це і сформувало об'єктивні погляди на науку, релігію, громадське життя та інше" [6, с. 48]. І на цьому ґрунті сформувалися напрямки освітньої роботи і визрівали педагогічні погляди. "Різнобічна ерудиція, природні педагогічні здібності та уважний аналіз змісту роботи тогочасних шкіл, гімназій і методики "домашнього навчання та виховання" дали змогу тривалий час досить ефективно працювати на ниві освіти", – стверджує професор В. Струманський.

Перша педагогічна практика – це навчання і виховання молодших рідних та двоюрідних братів і сестер (у сім'ї Косачів жив молодший син М. Драгоманова Зоря (Светозар); деякий час – тітка Саша (О.А. Косач-Шимановська) з синами Антоном і Павлом). Вся педагогічна діяльність розпочалася саме з "родинної педагогіки", відомого на сьогодні терміна в педагогіці.

У своїй освітянській діяльності була надто відповідальна. "Цьому передувало шкільне вивчення практики роботи школи, гімназії, тривалі консультації з народними вчителями, прогресивними представниками української громади; ознайомлення з різними програмовими джерелами та публікаціями науково-методичного спрямування" [6, с. 49].

Стан початкової освіти того часу тривожив Лесю Українку. Вона була переконана, що вчитель не тільки повинен навчити дітей читати, а й розуміти зміст

прочитаного. Недостатньо навчити читати і писати, як вважала Леся Українка, бо такий підхід до навчання не забезпечить реалізацію програми самоосвіти і самовиховання особистості.

Велику увагу приділяла дитячому читанню. Її хвилювало те, що дуже мало творів для дітей українською мовою – лиш у Львові видався дитячий журнал "Дзвінок". У журналі "Ілюстрована бібліотека для молодіжжі, міщан і селян", який виходив у Чернівцях вийшли з друку вірш "Тішся, дитино" під назвою "Руській дитині" та оповідання "Лелія". Ряд творів для дітей, зокрема "Вишеньки" і казку "Біда навчить", було опубліковано нею в "Дзвінку".

У своїх публіцистичних творах, рецензіях та відгуках поетеса звертається до всієї громади вчителів України: забезпечити підготовку молоді до життя на засадах принципів широкого пізнання навколишнього світу; виховання у дитини високої моральності, пробудження і розвитку національної самосвідомості і виховання учнів в дусі поваги і дружби між народами, які Леся Українка сповідувала сама.

Просвітницька діяльність письменниці найяскравіше виявилася у її перекладацькій роботі. Пізніше переклала українською мовою уривок із поеми А. Міцкевича "Конрад Валленрод" – "Вілія, що наші струмочки приймає" (1885 р.), третю і п'ять рядків четвертої пісні Гомерової "Одіссеї" (1888 р.). У 1888–1890 рр. переклала 92 вірші, що увійшли до книжки "Всесвітні твори. Книга пісень Гайнріха Гайне. Переклад Лесі Українки та Максима Славинського, Львів, 1892" [7]. Перекладає українською мовою В. Гюго, І. Тургенєва, С. Надсона, Д. Байрона, В. Шекспіра, Данте та інших, але тільки окремі твори.

Поетеса дуже любила дітей, розповідала їм казки, співала народних пісень, показувала народні ігри. Організовувала для дітей шевченківські вечори, домагалася серйозного ставлення до участі в них, вивчала з ними вірші, допомагала старшим дітям складати "слово про життя Шевченка". В родині композитора М.В. Лисенка брала участь у постановці його опер "Коза-дереза", "Пан Коцький", "Зима і Весна", виступаючи в ролі режисера, костюмера, декоратора, суфлера; за власними

ескізами шила вбрання для героїв опер, повторювала з дітьми найтрудніші сцени, виявляючи велику терплячість і педагогічний такт. Лагідність і витриманість не залишили поетесу й тоді, коли вона тяжко хвора, проводила заняття з одним із своїх учнів (Миколою Охріменком) під час перебування в Єгипті (1909–1910 рр.), навчала його упродовж п'яти місяців. Заняття з ним складалося з двох частин: одна повністю відповідала гімназичній програмі, друга – це були бесіди, оповідання про минуле. Як педагог Лариса Петрівна домагалася того, щоб учень зрозумів справжню ідейну спрямованість літературних творів, які в гімназії трактувалися згідно навчальних програм. Під час перебування в Єгипті поетеса, вивчивши арабську мову, навчала грамоти двох арабських хлопчиків – Мухамеда і Саїда. За цією роботою бачив її історик Д. Яворницький, що був захоплений успіхами, яких вона досягла, навчаючи їх. "Арабчата, – пише він, – були надзвичайно вродливі, розумні й симпатичні: вони легко засвоювали знання, яке так щедро, з любов'ю віддавала їм наша поетеса [6, с. 41]. Учитель, у розумінні письменниці, це старший товариш, щирий друг і порадник, але для цього потрібно бути професіоналом, тобто доступно і науково викладати свій предмет, вміти зацікавити учнів, збудити інтерес до вивчення того чи іншого предмета. Вчителем може називатися лише та людина, яка служить зразком, прикладом для учнів, виховує їх, орієнтує на справжні цінності життя. [6, с. 50].

Не можна не згадати написаний нею підручник "Стародавня історія східних народів", над яким Леся Українка працювала понад 20 років. Навчальний матеріал подається логічно. Кожна з шести частин книги починається описом природного оточення певного народу, оглядом його політичної та соціально-економічної історії. Після усвідомлення даної інформації пропонується розповідь про звичаї, вірування, побут, традиції. Вагоме місце в підручнику займає аналіз джерел. Жоден історичний факт Леся Українка не згадує без точного посилання на джерело, що підтверджує наукову принциповість. Серед важливих джерел пізнання історії народу автор називає мову і всі види словесної творчості [2]. "Вдачу, думки та

світогляд народу найбільше видно з його віри та мови, бо в їх одбивається все, що думають люди про природу і про самих себе" [6, с. 17]. Звісно, слід зауважити, що підручник відповідав вимогам того часу, тобто він відповідав тогочасним принципам навчання.

Зауважимо, що Леся Українка не писала педагогічних трактатів з методики навчання та виховання, організації навчально-виховного процесу. Проте завдяки своїй сім'ї, тому оточенню, в якому вона зростала і виховувалась, упродовж свого життя творила свою педагогічну систему, утверджувала принципи педагогіки життя, родинної народної педагогіки.

Отже, такою постає перед нами Леся Українка як педагог. Людина з добрим, чуйним серцем, непримиренна до кривди й зла, розумний і вдумливий наставник, вона зарекомендувала себе справжнім майстром педагогічної справи.

Список використаних джерел

1. Асатіані Л. Грузинські друзі та знайомі Лесі Українки / Л. Асатіані // Леся Українка. Публікації, статті, дослідження. — К. : Вид-во АН УРСР, 1954. — С. 315С322.
2. Бахтин М.М. Естетика словесного творчества / М.М. Бахтин. — М. : Искусство, 1979. — 424 с.
3. Дмитрієнко М. Охріменки — вони знали Лесю Українку / М. Дмитрієнко, Л. Мірошниченко // Проблеми історії України XIX — початку XX ст. — К. : Інститут історії України НАН України, 2005. — № 10. — С. 191С199.
4. Іванова Л. Леся Українка і діти / Л. Іванова // Початкова школа. — 1971. — № 10. — С. 51С55. Наука — школі
5. КосачМБорисова І. Леся Українка в оточенні близьких — родини і друзів / І. Косач-Борисова // Початкова освіта. — 1991. — № 2. — С. 4С10.
6. Леся Українка про мистецтво. Упор. О. Бабишкін. — К. : Мистецтво, 1966. — 300 с.
7. Москаленко М. Нариси з історії українського перекладу [Електронний ресурс] / М. Москаленко // журнал «Всесвіт», Київ : 2006С2009. — Режим доступу: http://vsesvitCjournal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=192&Itemid=411
8. Охріменко М. Під небом Єгипту : Мої спогади про Ларису Петрівну Квітку / М. Охріменко // Спогади про Лесю Українку. — К. : Дніпро, 1971. — С.343С368.
9. Смаль В. Леся Українка і народна освіта / В. Смаль // Радянська школа. — 1971. — № 2. — С. 35С41.
10. Українка Леся. Стародавня історія східних народів / Леся Українка. — Вид. 1-ше О. КосачСКривинюк : Катеринослав : Друкарня І. Вісман та І. Мордхілевич, Феодосійська 9. — 1918. 263 с.

11. Українка Леся. Про літературу. Поезії, статті, критичні огляди, листи. Упор. О.К. Бабишкін / Леся Українка. — К. : Держ. В-во худ. Л-ри, 1955. — 336 с.
12. Українка Леся. Збір. тв. : У 12 т. — Т. 10. Листи (1876С1897) / Леся Українка. — К. : Наукова думка, 1978. — 543 с.
13. Українка Леся. Не так тії вороги, як добрії люди / Леся Українка // Українка Леся. Збір. тв. : У 12 т. / Леся Українка. — К. : Наукова думка, 1977. — Т. 8. — С. 1925.